Natuurdoelanalyse
Wierdense Veld

Colofon

Uitgave

Provincie Overijssel

Datum

28 maart 2023

Auteur

Eenheid Natuur en Milieu

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

provincie.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Ter algemene inleiding op de Natuurdoelanalyses van de provincie Overijssel

Natuurdoelanalyses bevestigen zoals verwacht noodzaak van Ontwikkelopgave Natura 2000 en reductie van stikstofdepositie
De natuurdoelanalyses laten zien dat de natuurdoelen voor een groot deel van de Natura 2000-gebieden de komende jaren nog niet gehaald kunnen worden. Dit volgt uit stikstofberekeningen, gegevens over de natuur en veldwaarnemingen. Op basis van de Natuurdoelanalyses concluderen we het volgende.

1. Met de Ontwikkelopgave Natura 2000 moeten we onverminderd doorgaan
Met de Ontwikkelopgave Natura 2000 zijn we op koers. We voerden de afgelopen jaren al veel maatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden uit. De maatregelen uit de Ontwikkelopgave dragen naar verwachting bij aan het oplossen van een groot aantal knelpunten in de Natura 2000-gebieden. Doorgaan met de Ontwikkelopgave levert een onmisbare bijdrage aan het bereiken van de natuurdoelen. De programmering en uitvoering van deze maatregelen zet de provincie dan ook ongewijzigd voort. Monitoring moet uitwijzen of de effecten van de maatregelen daadwerkelijk optreden (onder meer via lopende monitoring ten aanzien van procesindicatoren, vegetatieopnames en het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer).

> **Ontwikkelopgave Natura 2000**
> Sinds 2007 werkt de provincie Overijssel samen met haar partners in en rondom de Natura 2000-gebieden aan de Natura 2000-opgave. In veel Overijsselse Natura 2000-gebieden gaat het daarbij om het aanpakken van knelpunten zoals verdroging, vermesting, verzuring, verruiging en geïsoleerde ligging van natuurwaarden. De provincie heeft samen met partners maatregelenpakketten opgesteld om de natuur in de Natura 2000-gebieden te herstellen en waar nodig te versterken. Deze maatregelpakketten landden in 2015 in de PAS-gebiedsanalyses en in de Natura 2000-beheerplannen. In 2015 startte de provincie Overijssel, samen met partners en omwonenden in de gebieden, gebiedsprocessen om te komen tot uitvoering van de maatregelen: de Ontwikkelopgave Natura 2000. Deze maatregelen leiden tot systeemherstel en het creëren van de juiste omgevingscondities in en rondom de Natura 2000-gebieden voor de aangewezen natuurwaarden in de gebieden. Het jaarverslag van de Ontwikkelopgave Natura 2000 geeft inzicht in de voortgang van het programma. Het jaarverslag over 2021 staat hier: Ontwikkelopgave Natura 2000 jaarverslag (overijssel.nl).

2. Reductie van de stikstofdepositie is nodig
De stikstofdepositie is in veel Natura 2000-gebieden zonder aanvullende maatregelen te hoog. Zoals verwacht, kunnen we de natuurdoelen voor veel Natura 2000-gebieden niet alleen met maatregelen uit de Ontwikkelopgave halen. Aanvullende maatregelen om de stikstofdepositie te verlagen zijn noodzakelijk. Dit bevestigt het belang van het opnemen van maatregelen voor stikstofreductie in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Stikstofreductie zal samen met de andere opgaven in het PPLG én de uitvoering van de Ontwikkelopgave leiden tot het kunnen behalen van natuurdoelen in Natura 2000-gebieden en het vergroten van de biodiversiteit. Daarmee ligt de focus in Overijssel niet alleen op stikstof, maar op de aanpak van meerdere knelpunten (zoals verdroging, versnippering en verzuring) tegelijkertijd. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft meermaals aangegeven dat een dergelijke aanpak het meest effectief is (meest recentelijk in: Beëindigen van veehouderijen | PBL Planbureau voor de Leefomgeving (3 oktober 2022)).

> **Stikstofreductie opgave**
> De daling van de stikstofdepositie die vanaf de jaren negentig optreedt is vanaf 2010 gestagneerd. Hoge stikstofdepositie leidt tot een ernstige aantasting van de structuur en het functioneren van de natuurwaarden. Vooral de cumulatieve gevolgen van vermesting (als gevolg van langdurige overbelasting en ophoping van stikstof), al of niet in combinatie met versterkte verzuring zijn doorslaggevend voor de afname van de biodiversiteit. Intensief beheer en maatregelen uit de Ontwikkelopgave zorgen voor de benodigde condities voor de natuur maar kunnen het negatieve effect van hoge stikstofdepositie (en de ophoping van stikstof in de bodem uit het verleden) niet teniet doen. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om de stikstofdepositie te reduceren. Dit is bekend en de provincie beziet de reductie van stikstof vanuit een brede aanpak in het landelijk gebied: het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Daarin zijn drie onlosmakelijk met elkaar verbonden doelen opgenomen:
> 1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
> 2. Het behoud en de versterking van de sociaal-economische kwaliteit van het platteland;
> 3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

3. In een deel van de gebieden zijn ook extra natuurherstelmaatregelen nodig

Voor zeven gebieden (De Wieden, Weerribben, Bergvennen en Brecklenkampse Veld, Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek, Dinkelland, Buurserzand & Haaksbergerveen en Witte Veen) volgt uit de analyses dat ook extra natuurherstelmaatregelen nodig zijn. Het gaat bijvoorbeeld om het verbinden van natuurgebieden om de geïsoleerde ligging van habitattypen aan te pakken of om het verbeteren van de hydrologische omstandigheden. Deze maatregelen zijn we voornemens om tot uitvoering via lopende plannen, processen of programma's, zoals het Programma Natuur en/of het PPLG. Daarnaast benoemen de Natuurdoelanalyses ook kansen voor maatregelen om te komen tot extra versterking van de natuurwaarden. Bij de uitvoering van het PPLG bekijken we of we deze kansen, in combinatie met andere opgaven, kunnen verzilveren.

Samenvatting

Het voorliggende document is de Natuurdoelanalyse (NDA) voor het Natura 2000-gebied Wierdense Veld. Voor dit gebied zijn instandhoudingsdoelstellingen vastgelegd in het aanwijzingsbesluit. Deze NDA heeft tot doel om te beoordelen of het geheel aan geplande en uitgevoerde herstelmaatregelen naar verwachting leidt tot realisatie van de condities voor het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitats voor dit gebied. Wanneer dit niet het geval is, wordt beoordeeld of aanvullende maatregelen nodig zijn. De provincie Overijssel is voortouwnemer voor twintig Natura 2000 gebieden. Om de NDA's tijdig op te leveren zijn keuzes gemaakt. Er is gekeken naar bestaande vastliggende informatie en waar nodig wordt gebruik gemaakt van aanvullend expert judgement. Daarnaast worden beknopte tabellen, figuren en kaarten weergegeven met verwijzingen naar brondocumenten. Er wordt alleen een richting aan aanvullende maatregelen gegeven als dat aan de orde is. Het bepalen van de maatregelen en uitwerkingen daarvan vindt plaats in andere programma's en projecten.

Analyse en eindoordeel Wierdense Veld

Het eindoordeel voor Wierdense Veld volgt uit deze Natuurdoelanalyse in vergelijking met de referentiesituatie uit het aanwijzingsbesluit. Daarin wordt de vraag beantwoord of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 3) binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (hoofdstuk 4), in combinatie met andere drukfactoren en gegeven de geborgde (uitgevoerde en geprogrammeerde) natuurherstelmaatregelen (hoofdstuk 5). Het antwoord op die vraag kent drie mogelijkheden:

- 'Ja' (kortweg: de doelen worden gehaald);
- 'Ja, mits' (kortweg: verslechtering wordt voorkomen maar voor doelbereik op lange termijn is meer nodig) en
- 'Nee, tenzij' (kortweg: verslechtering valt niet uit te sluiten).

		Doel		Trend		Stikstof		Verslechtering	IHD	Restprobleem	Eindoordeel
		Oppervlakte	**Kwaliteit**	**Oppervlakte**	**Kwaliteit**	**Overbelasting 2020**	**Prognose overbelasting 2030**				
H4030	Droge heiden	=	>	-	-	Matig	Geen tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H6230	Heischrale graslanden	=	=	-	-	Matig	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H7110A	Actieve hoogvenen	>	>	=	?	Sterk	Sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof Hydrologie, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H7120	Herstellende hoogvenen	=	>	=	?	Sterk	Matig tot sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof Hydrologie, areaal, versnippering	Nee, tenzij

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:
- > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
- G Goede kwaliteit;
- M Matige kwaliteit;
- ? Onbekend.

Trend in oppervlakte of kwaliteit
- - Negatieve trend;
- = Stabiele trend;
- ? Trend onbekend;

Conclusie en eventueel benodigde aanvullende maatregelen

Alle stikstofgevoelige habitats in het Wierdense Veld zijn beoordeeld met 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat verslechtering niet uit te sluiten valt. De instandhoudingsdoestellingen voor dit gebied op de lange termijn zijn niet in zicht of er is nog niet voldoende informatie beschikbaar om te onderbouwen dat de habitats niet verslechteren.

Uit de synthese blijkt dat er een restprobleem aanwezig is. Het gaat om de drukfactor stikstof, hydrologie en de geïsoleerde ligging. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Met het huidige maatregelenpakket uit de gebiedsanalyse wordt door maximale inzet van de (relevante) beschikbare maatregelen de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie tegengegaan. Dit is echter niet voldoende om de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie voldoende teniet te doen en daarmee zicht te hebben op het op de langere termijn behalen van de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied. Verslechtering valt niet uit te sluiten. Het is van belang om aanvullende (bron)maatregelen te nemen om de stikstofdepositie in het Wierdense veld verder omlaag te brengen.

Verdere extensivering van de landbouw en drinkwaterwinning in het gebied kunnen een sterke bijdrage leveren aan het versterken van de waterhuishouding en reductie van stikstofdepositie.

In 2021 is besloten 180 hectare extra te betrekken bij de bufferzone om de situatie te verbeteren en drinkwaterwinning mogelijk te houden. Uit verder onderzoek (M14) en het lopende gebiedsproces dient duidelijk te worden welke maatregelen er nog extra moeten worden genomen om de hydrologie te verbeteren.

Wat betreft het versterken van de ecologische verbindingen is de aanbeveling om op regionaal schaalniveau in kaart te brengen welke functionele ecologische verbindingszones effectief zijn voor behoud en versterking van het hoogveenlandschap. Samenhang met de andere opgaven in het landelijk gebied (stikstof, KRW, 10% groenblauwe dooradering) ligt hierbij voor de hand.

Voor meer zekerheid bij het doelbereik, zouden op termijn nog de volgende interne maatregelen de moeite waard zijn om te verkennen; Het dichten en afdammen van de paar laatste veenputten welke nog nu niet zijn verkend, herstellen van onnatuurlijke hoogtes (in veen en zand die zijn ontstaan door de ontginning) als dit (lokaal) hydrologisch winst oplevert en enten en introduceren van bultvormende veenmossoorten.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding 8
1.1 Uitgangspunten natuurdoelanalyse 8
1.2 Samenhang natuurherstelmaatregelen met het stikstofspoor 9
1.3 Opbouw natuurdoelanalyse 10
Hoofdstuk 2: Kenschets Wierdense Veld 11
Hoofdstuk 3: Instandhoudingsdoelstellingen en omgevingscondities 12
Hoofdstuk 4: Drukfactoren 13
4.1 Hydrologie, beheer en inrichting 13
4.2 Stikstofdepositie 14
Hoofdstuk 5: Overzicht herstelmaatregelen 21
5.1 Van beheerplan tot uitvoering: Ontwikkelopgave en gebiedsprocessen 21
Hoofdstuk 6: Beoordeling verwacht effect natuurherstelmaatregelen 26
6.1 Monitoring 26
6.2 Expertoordeel 27
Hoofdstuk 7: Conclusie 29
7.1 Synthese 29
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief 29
7.3 Eindoordeel 29
Hoofdstuk 8: Richting nieuwe (natuurherstel)maatregelen 33
Referenties 34

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit document is de 'Natuurdoelanalyse Wierdense Veld' voor het gelijknamige Natura 2000-gebied.

Deze analyse is opgesteld naar aanleiding van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN)[1]. Hierin staat dat voor ieder Natura 2000-gebied met stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten (hierna tezamen: habitats) een natuurdoelanalyse (NDA) wordt opgesteld. Zo ook voor het Natura 2000-gebied Wierdense Veld. Een NDA heeft tot doel om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN (*ex ante*) te beoordelen of het geheel aan geplande en reeds in uitvoering zijnde maatregelen naar verwachting leidt tot realisatie van de condities voor het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitats voor het betreffende Natura 2000-gebied. Wanneer dit niet het geval is, wordt beoordeeld of aanvullende maatregelen nodig zijn. Deze aanvullende maatregelen brengen we tot uitvoering via het gebiedsplan (gebiedsgerichte aanpak), (de tweede fase van) het Programma Natuur en/of via de herziening van de Natura 2000-beheerplannen. Anders dan in het beheerplan, richten de natuurdoelanalyses zich alleen op stikstofgevoelige habitats. Niet stikstofgevoelige habitats en maatregelen daarvoor komen aan bod in het beheerplan.

Volgens het PSN bevatten de natuurdoelanalyses daartoe, op basis van beschikbare gegevens en de meest recente wetenschappelijk inzichten, in ieder geval de volgende onderdelen:

- Informatie over de huidige mate van het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen;
- De condities die nodig zijn om instandhoudingsdoelstellingen te realiseren;
- De huidige toestand van deze condities (actuele drukfactoren);
- Een overzicht van lopende en/of geplande maatregelen gericht op het verminderen van de drukfactoren en de verwachte effecten hiervan;
- Een overzicht van nog te verwachten resterende drukfactoren (na eerste maatregelpakket) en de richting van aanvullende maatregelen om dit op te lossen.

De NDA moet volgens het PSN onderstaande 'hoofdvraag' beantwoorden; het zogenoemde eindoordeel. Voor het eindoordeel geeft het PSN drie mogelijkheden:

Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyse levert in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van de instandhoudingsdoelstelling mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyse levert de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, verslechtering weliswaar voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyse levert een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

1.1 Uitgangspunten natuurdoelanalyse

De provincie Overijssel is voortouwnemer voor twintig Natura 2000-gebieden waarvoor we een natuurdoelanalyse opstellen. De tijd om deze natuurdoelanalyses op te stellen is beperkt. Voor de inhoud van de natuurdoelanalyses maken we daarom keuzes. De belangrijkste keuzes betreffen de volgende:

- De natuurdoelanalyses baseren we op feiten die vastliggen in bestaande informatie. Nieuwe onderzoeken of data-analyses voeren we niet uit voor deze versie van de natuurdoelanalyses.
- Daar waar feiten uit informatie te kort schieten baseren we ons op *expert judgement* van ecologen in dienst van de provincie. Ook vragen wij ecologen van de desbetreffende terreinbeherende organisatie(s) de natuurdoelanalyse te beoordelen en waar nodig aan te vullen met een expertoordeel en/of informatie.
- De natuurdoelanalyses gaan alleen over stikstofgevoelige habitats (habitattypen en/of stikstofgevoelige delen van leefgebieden).

[1] Structurele stikstofaanpak vastgesteld en in uitvoering

- De natuurdoelanalyses zijn beknopte rapportages met tabellen, figuren, kaarten en verwijzingen naar brondocumenten.
- De natuurdoelanalyses geven alleen een richting aan aanvullende maatregelen indien deze aan de orde zijn. Het bepalen van de maatregelen en uitwerking daarvan vindt plaats in andere programma's en projecten (zoals het PSN, het Nationaal/Provinciaal Programma Landelijk Gebied, de gebiedsgerichte aanpak stikstof, het Programma Natuur of de tweede generatie beheerplannen).
- De natuurdoelanalyses stemmen we beperkt af met gebiedspartners (zie hiervoor). Alle natuurdoelanalyses gaan formeel ter inzage in het kader van een wijziging van het PSN en als onderdeel van het gebiedsplan. Daarop is inspraak mogelijk van eenieder. Indien nieuwe maatregelen aan de orde zijn, dan komen we met onze partners en belanghebbenden tot een uitwerking van die maatregelen via de hiervoor genoemde programma's/projecten.

1.2 Samenhang natuurherstelmaatregelen met het stikstofspoor

De effectiviteit van natuurherstelmaatregelen is veelal afhankelijk van de (over)belasting met stikstof. In deze paragraaf wordt kort procesmatig weergegeven hoe in het vervolgproces rekenschap wordt gegeven aan deze samenhang. Bij het oordeel dat in deze natuurdoelanalyse is opgenomen wordt uitgegaan van de stikstofdepositieontwikkeling die in AERIUS 2022 is opgenomen. Dit betekent dat alleen vastgesteld beleid en geborgde stikstofbronmaatregelen zijn meegenomen in de prognoses van de stikstofdepositieontwikkeling. Daarnaast kan in de natuurdoelanalyses een doorkijk worden gegeven naar hoe het oordeel zich kan ontwikkelen wanneer ook verwachte, aanvullende stikstofreductiemaatregelen hierbij betrokken worden. Het gaat dan met name om de maatregelen die getroffen zullen worden om de wettelijke omgevingswaarden voor stikstofreductie te realiseren. Deze doorkijk biedt daarmee ook input voor handelingsperspectief en laat zien of er verdere aanvullende herstelmaatregelen en/of stikstofbronmaatregelen nodig zijn om een tijdige stikstofdepositiedaling op locatie zeker te stellen.

Het oordeel in de natuurdoelanalyse, en eventueel de doorkijk en het handelingsperspectief, zijn een belangrijk onderdeel in de gebiedsplannen (en daarmee programma Stikstofreductie en Natuurverbetering) waarvan uiterlijk 1 juli 2023 een eerste versie gereed moet zijn. In de gebiedsplannen worden onder andere regionale doelen voor stikstofreductie opgenomen. Het tegengaan van verslechtering en het verbeteren van instandhoudingsdoelstellingen staat centraal bij de uitwerking van deze doelen. Op basis van het gebiedsplan worden er afspraken tussen Rijk en provincies gemaakt over de bijbehorende verantwoordelijkheden, maatregelen en middelen. Gebiedsplannen vormen input voor de gebiedsprogramma's in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Na oplevering van de gebiedsprogramma's zullen deze getoetst (door in ieder geval de Ecologische Autoriteit), doorgerekend en beoordeeld worden.

De natuurdoelanalyses en gebiedsplannen (en vervolgens gebiedsprogramma's) zijn onderdeel van een cyclisch proces. Daarmee wordt ervoor gezorgd dat de informatie aanwezig is om bij vaststelling van maatregelen te komen tot een balans tussen maatregelen voor natuurherstel en stikstofreductie die aansluit bij de ecologische randvoorwaarden en gevoeligheid van de effectiviteit van de natuurherstelmaatregelen voor daadwerkelijke daling van stikstofbelasting. Wanneer in het gebiedsplan, mede op basis van de uitkomsten van de natuurdoelanalyses, aanvullende maatregelen worden opgenomen en de uitvoering van deze maatregelen geborgd is, dan kunnen de verwachte effecten van deze maatregelen worden betrokken bij een nieuw oordeel op basis van de aanvullende maatregelen (bijvoorbeeld in een volgende cyclus natuurdoelanalyses). Onderstaande figuur geeft het cyclische proces van beoordeling weer:

Figuur 1: Cyclisch proces natuurdoelanalyses

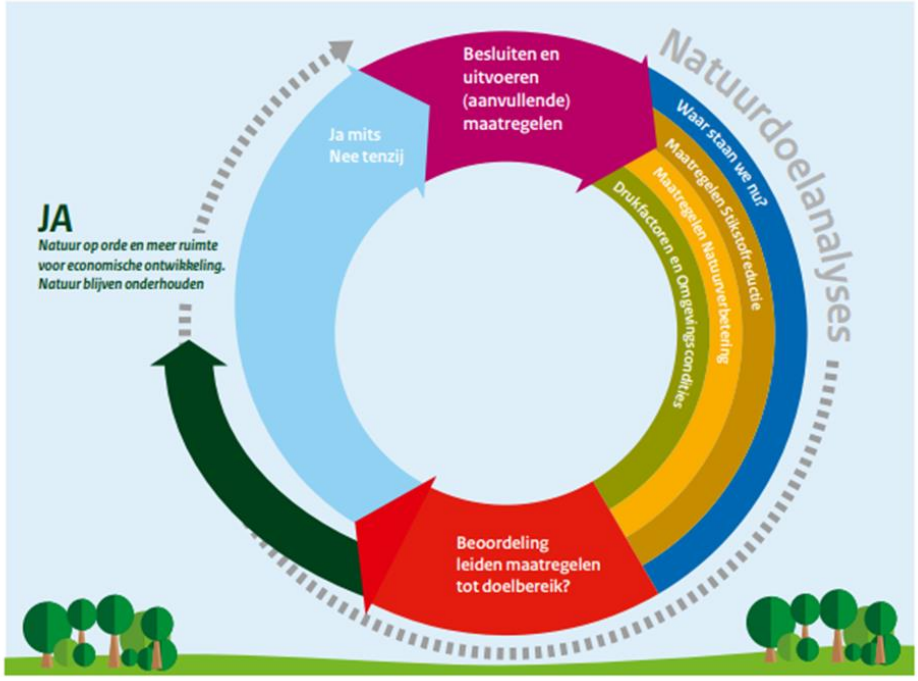

1.3 Opbouw natuurdoelanalyse

Deze natuurdoelanalyse voor Wierdense Veld is als volgt opgebouwd:

Na de Inleiding geeft hoofdstuk 2 een korte schets van de kenmerken van Wierdense Veld. In hoofdstuk 3 benoemen we de instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied, waarbij ook ingegaan wordt op de gewenste en huidige omgevingscondities. Hoofdstuk 4 bevat een analyse en beoordeling van de drukfactoren. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de geplande, vastgestelde en/of uitgevoerde natuurherstelmaatregelen en in hoofdstuk 6 volgt een (*ex ante*) beoordeling van die natuurherstelmaatregelen. In hoofdstuk 7 is een synthese en conclusie getrokken over het gebied en de natuurdoelen. Tot slot geeft hoofdstuk 8 een doorkijk naar eventueel benodigde aanvullende maatregelen.

Hoofdstuk 2: Kenschets Wierdense Veld

Het Natura 2000-gebied Wierdense Veld (Tabel 1 en Figuur 2) is een restant van het ooit uitgestrekte veenlandschap in Noord-Twente. Het gebied is grotendeels afgegraven voor de turf. Het is begroeid met vochtige heide en enkele berkenbosjes. Het oorspronkelijke veen was plaatselijk 9 meter dik. Doordat het is afgegraven is dit sterk gereduceerd. Binnen het hoogveen is het dekzandreliëf plaatselijk zo sterk en uitgesproken dat op (eerst met veen bedekte) dekzandruggen heide voorkomt. Op de lage delen is de gliedelaag nog intact en zijn enkele met water gevulde veenputten aanwezig[2].

Voor een uitgebreide gebiedsbeschrijving zie hoofdstuk 3 van de PAS-gebiedsanalyse (2017) van Wierdense Veld[3]. Dit document geeft een uitgebreide landschapsecologische systeemanalyse (LESA) van Wierdense Veld.

Tabel 1: Gegevens Wierdense Veld (bron: www.natura2000.nl)

Gebiedsnummer	43
Status	Habitatrichtlijn
Gemeente	Hellendoorn, Wierden
Sitecode HR	NL9801018
Totale oppervlakte (ha)	419
Oppervlakte HR (ha)	419

Figuur 2: Ligging van N2000-gebieden in Overijssel. Wierdense Veld aangegeven met cirkel (bron: www.natura2000.nl)

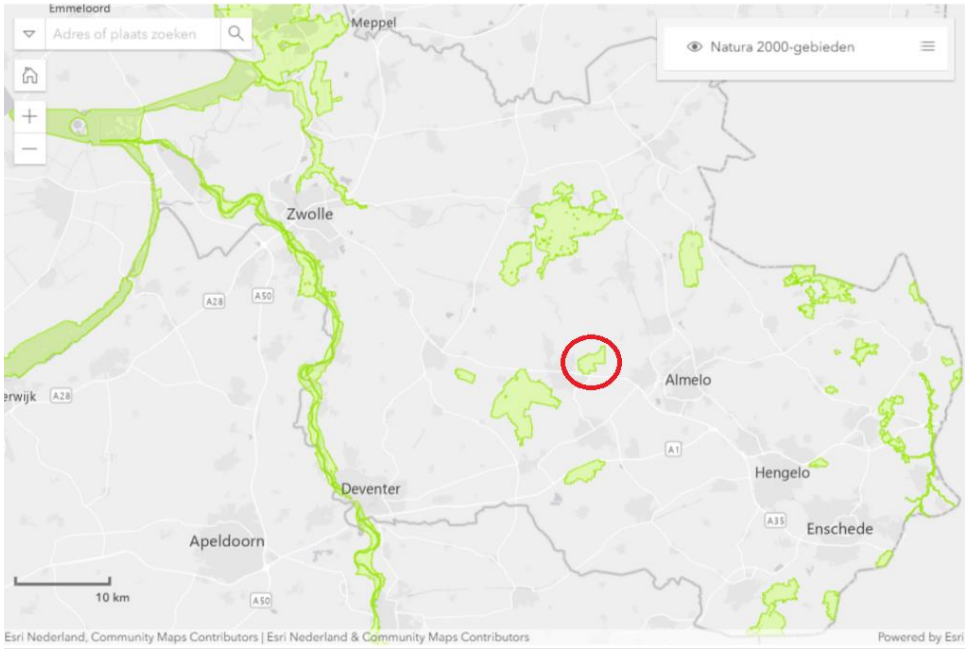

[2] Wierdense Veld | natura 2000
[3] De LESA is ook opgenomen in paragraaf 3.2.1 van de laatst vastgestelde PAS-gebiedsanalyse (2017). Zie: Wierdense Veld: Gebiedsanalyse | natura 2000.

Hoofdstuk 3: Instandhoudingsdoelstellingen en omgevingscondities

Onderstaande Tabel 2 bevat een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Wierdense Veld, de kwaliteit en het areaal van de habitattypen en leefgebieden (van de HR-soorten) en de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren. De beschrijving voor de verschillende instandhoudingsdoelstellingen is te vinden in paragraaf 3.1.2 van de PAS-gebiedsanalyse van het Wierdense Veld[4]. Het beheerplan voor het Wierdense Veld is nog niet vastgesteld en de informatie komt daarom uit de PAS-gebiedsanalyse.

Paragraaf 3.2 van de PAS-gebiedsanalyse beschrijft per habitattype het volgende:

- De ecologische vereisten;
- Het areaal van het habitattype en leefgebied;
- De kwaliteit van het habitattype en leefgebied;
- De ecologische trends.

Deze beschrijvingen in de gebiedsanalyse zijn nog actueel, met uitzondering van:

- Huidig areaal H7110A: uit een kartering van LNV in 2021 is gebleken dat het huidige oppervlakte gaat om 1,42 are. In de nieuwe habitattypen kaart wordt dit geüpdatet. De toename komt waarschijnlijk door de meetmethode. De trend in kwaliteit en areaal is daarmee gelijk beschouwd.
- In het Actief hoogveen ontstaat een depressie/greppel welke lokaal ontwaterend kan werken, en dus effect op de kwaliteit kan hebben. Mogelijk komt dit door betreding of een wildwissel. De kwaliteit van het habitattype kan hierdoor verslechteren. Daarnaast is in het profieldocument van dit habitattype beschreven dat voor een goede kwaliteit, minimaal 0,5 ha aaneengesloten moet zijn. Het habitattype is in de gebiedsanalyse als G beoordeeld, maar op is op basis van bovengenoemde argumenten waarschijnlijk M.
- De trend in areaal en kwaliteit zijn gewijzigd conform de tabel in hoofdstuk 7.3. De onderbouwing hiervoor is beschreven in de NDA. Het gaat om wijzigingen voor de trends van H6230 (beide), H7110A (beide) en H7120 (beide).

Tabel 2: Overzicht doelstellingen Wierdense Veld (bron:PAS-Gebiedsanalyse)

Habitattype		Doelstelling		Huidig areaal (opp) in ha	Huidige kwaliteit	Trend in areaal (tot nu toe)	Trend in kwaliteit (tot nu toe)
		Opper-vlakte	Kwali-teit				
H4030	Droge heiden	=	>	1,4	M	-**	-**
H6230	* Heischrale graslanden	=	=	0,21	M	-	-
H7110A	* Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	>	>	0,012	G	=	?
H7120	Herstellende hoogvenen	= (<)	>	382,6	MG	=	?
* prioritair habitattype, ** trend vanaf eind jaren '70 tot 2003.							

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:
= Behoudsdoelstelling;
> Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
G Goede kwaliteit;
M Matige kwaliteit;
GM Overwegend goede kwaliteit, lokaal matig ontwikkeld;

Trend in oppervlakte of kwaliteit:
+ Positieve trend;
- Negatieve trend;
= Stabiele trend;
? Trend onbekend.

[4] Natura 2000 Gebiedsanalyse voor Wierdense Veld

Hoofdstuk 4: Drukfactoren

De Natura 2000-gebiedsanalyse voor het Wierdense Veld beschrijft in paragraaf 3.1.3 de knelpunten die het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in de weg staan. In de systematiek van de NDA's noemen we knelpunten ook wel drukfactoren.

4.1 Hydrologie, beheer en inrichting

De paragraaf 3.1.3 van de PAS-gebiedsanalyse beschrijft knelpunten die verband houden met hydrologie en beheer en inrichting van het gebied. Onderstaande Tabel 3, die eveneens afkomstig is uit de PAS-gebiedsanalyse, is daarvan een samenvatting:

Tabel 3: Overzichtstabel van knelpunten (bron: PAS-Gebiedsanalyse)

Knelpunt		H4030 - Droge heiden	H6230 Heischrale graslanden	H7110A Actieve hoogvenen	H7120ah - Herstellende hoogvenen – actief hoogveen	
Hydrologie						
K1	Verlaging grondwaterstand en te grote fluctuatie grondwaterstand door ontwatering binnen en op randen Natura 2000-gebied (sloten langs Hortmeerweg en Prinsendijk, oost-west-sloot, Hogelaarsleiding, Schaddebeltsleiding)	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K2	Verlaging grondwaterstand en te grote fluctuatie grondwaterstand door ontwatering buiten Natura 2000-gebied	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K3	Verlaging en te grote fluctuatie grondwaterstand door afgraven, doorgraven veen en verdroging gliedelaag	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K4	Verlaging en te grote fluctuatie grondwaterstand als gevolg van grote laterale afvoer door afgraven veen en aanwezigheid greppels en sloten	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K5	Te grote fluctuatie grondwaterstand door afname waterbergend vermogen agv verloren gaan van acrotelm	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K6	Verlaging grondwaterstand en te grote fluctuatie grondwaterstand door grondwateronttrekking (Hoge Hexel, Wierden; daarnaast industrie)	nvt	nvt	G	G	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
K7	Verlaging en te grote fluctuatie grondwaterstand door grondwateronttrekkingen voor beregening oostelijk van het Natura 2000-gebied, mogelijk ook nog andere onttrekkingen elders voor beregening	nvt	nvt	O	O	Leidt tot te lage waterstanden en eutrofiëring
Beheer en inrichting						
K8	Vergrassing door eutrofiëring agv verdroging en atmosferische depositie	G	K	G	G	Leidt tot afname kwaliteit habitattypen
K12	Opslag van bomen door verdroging en eutrofiëring agv verdroging en atmosferische depositie	K	nvt	G	G	Leidt tot afname kwaliteit habitattypen

Legenda

K	Effect aangetoond of waarschijnlijk: klein knelpunt;
G	Effect aangetoond of waarschijnlijk: groot knelpunt;
O	Effect aangetoond of waarschijnlijk: omvang onbekend;
?	Effect mogelijk.
nvt	Effect niet van toepassing

De inhoud van tabel 3 komt uit de PAS-gebiedsanalyse, en is op verschillende punten niet meer up-to-date. Hieronder is op basis van expert judgement (R. Scholtens, M. Zekhuis 2022) informatie en kennis over knelpunten uit veldbezoeken, gesprekken en nieuwere onderzoeken toegevoegd.

In het Actief hoogveen ontstaat een depressie/greppel welke lokaal ontwaterend kan werken, en dus effect op de kwaliteit kan hebben. Mogelijk komt dit door betreding of een wildwissel. Door de hydrologische

omstandigheden zakt het water te ver en fluctueert de waterstand te sterk. Actief hoogveen heeft een stabiele waterstand nodig.

Het Wierdense veld is geïsoleerd ten opzichte van andere (hoogveen)natuurgebieden. Om robuuste natuurwaarden en instandhoudingsdoelstellingen te behalen, zijn verbindingen naar buiten nodig. Kleine populaties zijn te kwetsbaar voor toevalsfactoren (bijvoorbeeld brand of weersextremen).

4.2 Stikstofdepositie

Naast knelpunten op het gebied van hydrologie en beheer en inrichting benoemt het beheerplan ook de stikstofdepositie als belangrijk knelpunt. Sinds de totstandkoming van het beheerplan en de laatst vastgestelde PAS-gebiedsanalyse is het rekenmodel AERIUS diverse keren geüpdatet. Dat heeft ook voor Wierdense Veld geleid tot nieuwe stikstofdepositiecijfers. Onderstaande figuren laten de depositiecijfers zien op basis van de huidig geldende versie van AERIUS Monitor (versie 2022)[5]. De habitattypen- en (stikstofgevoelige) leefgebiedenkaarten zijn opgenomen in AERIUS. De ligging van de habitattypen en stikstofgevoelige leefgebieden zijn ook te raadplegen in AERIUS Monitor.

Depositietrend

Figuur 3 toont de berekende depositietrend voor het gebied als geheel, door voor een aantal jaren de gemiddelde depositie en de spreiding in voorkomende depositiewaarden weer te geven. De grafiek is gebaseerd op de depositieresultaten op alle relevante hexagonen in het gebied. Paragraaf 5.3 van het AERIUS Handboek Data (2022) beschrijft op welke manier en met welke gegevens de depositie bepaald wordt[6].

Figuur 3: Depositietrend (stikstofdepositie in mol N/ha/jr) voor Wierdense Veld (2018 – 2030) (bron: AERIUS M22)

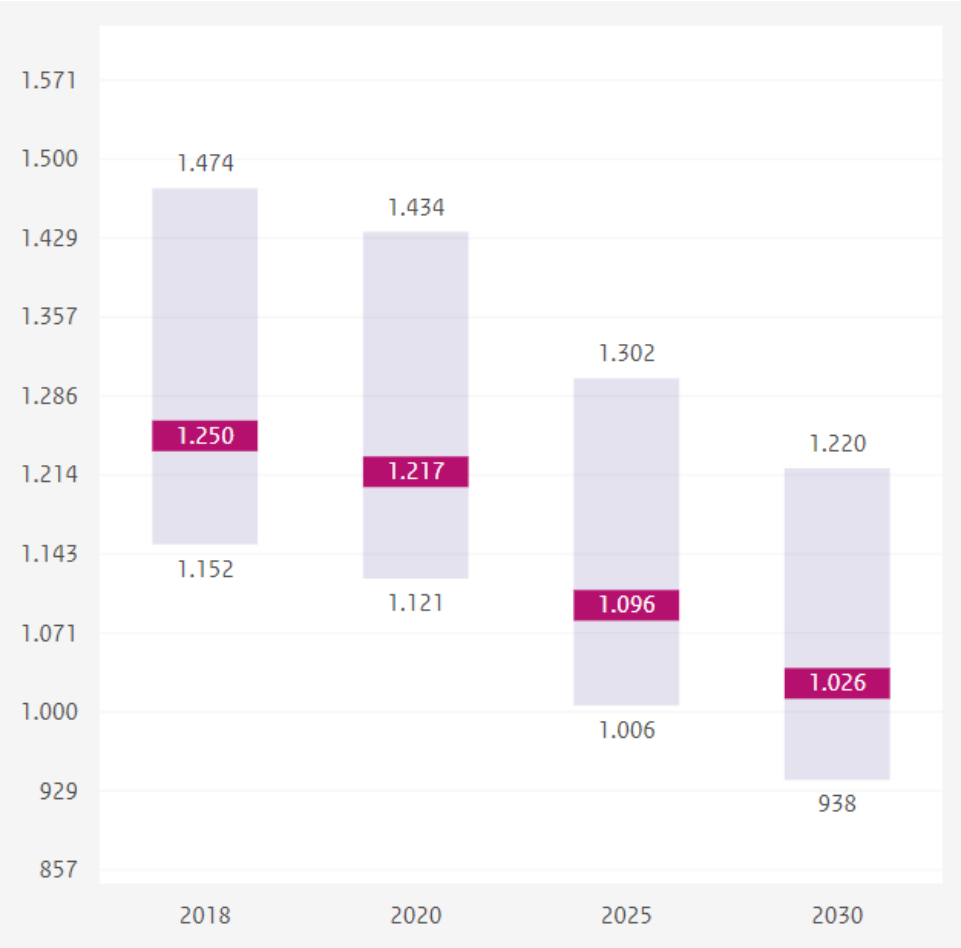

[5] Natura 2000-gebieden | AERIUS Monitor
[6] Bepalen depositie Natura-2000 gebieden | AERIUS

In iedere staaf zijn drie getallen te zien:

- In de roze balk in het midden van de staven is de gemiddelde depositie voor het gebied weergegeven. Dit betreft een gewogen gemiddelde. Voor een uitleg hoe de gemiddelde depositie wordt berekend, zie https://www.aerius.nl/nl/factsheets/monitor-berekening-van-de-gemiddelde-depositie/.
- Het getal boven in de staven is het 90-percentiel van de voorkomende depositiewaarden in het gebied. Dit betekent dat voor 90% van alle beschouwde hexagonen geldt dat de depositie lager is dan of gelijk aan deze waarde.
- Het getal onder in de staaf is het 10-percentiel van de voorkomende depositiewaarden. Dit betekent dat voor 10% van alle beschouwde hexagonen geldt dat de depositie lager is dan of gelijk aan deze waarde.

Ruimtelijke totale stikstofdepositie
Onderstaande kaarten (Figuur 4) tonen de totale stikstofdepositie per hectare verdeeld over het gebied voor de jaren 2018, 2025 en 2030.

Figuur 4: Ruimtelijke totale stikstofdepositie in 2019, 2025 en 2030 (bron: AERIUS M22)

2018

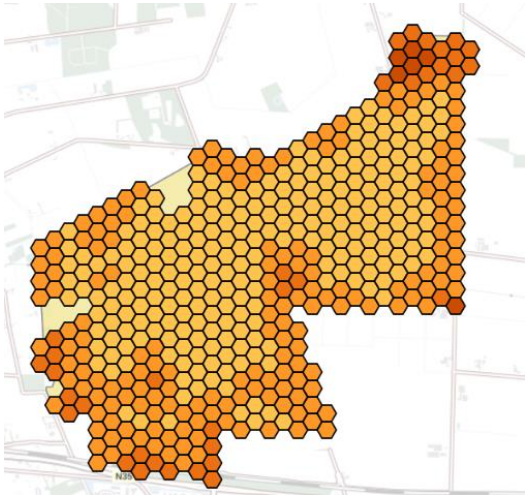

2025

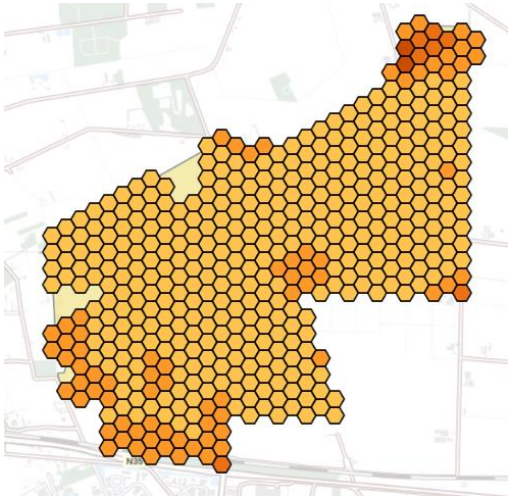

2030

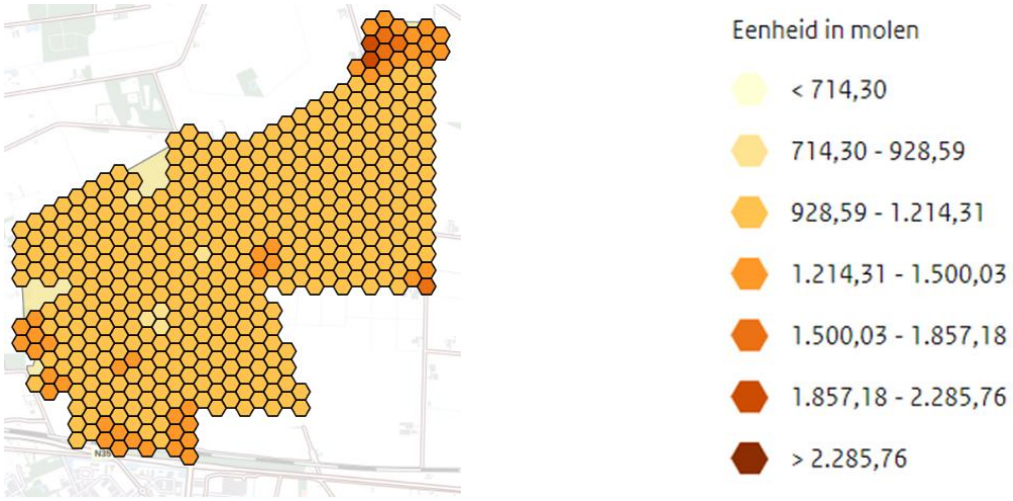

Ruimtelijke stikstof(over)belasting
Onderstaande kaarten (Figuur 5) laten de ruimtelijke verdeling van de stikstof(over)belasting van Wierdense Veld zien over de jaren 2018, 2025 en 2030. De kaarten tonen voor ieder relevant hexagoon de mate van stikstofbelasting door de totale depositie in het gekozen jaar af te zetten tegen de meest strenge 'kritische depositiewaarde' (KDW) die op dat hexagoon van toepassing is (dus van het habitattype dat daarin voorkomt met de laagste KDW). De KDW is gedefinieerd als de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie.

Figuur 5: Ruimtelijke stikstof(over)belasting in 2018, 2025 en 2030 (bron: AERIUS M22)

2018

2025

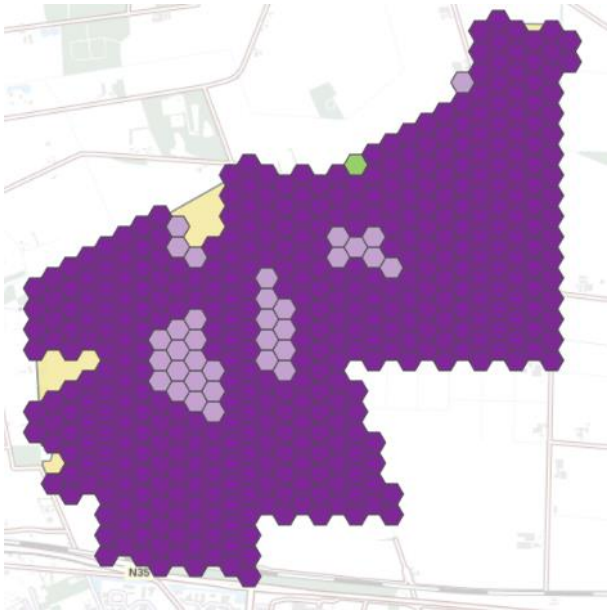

2030

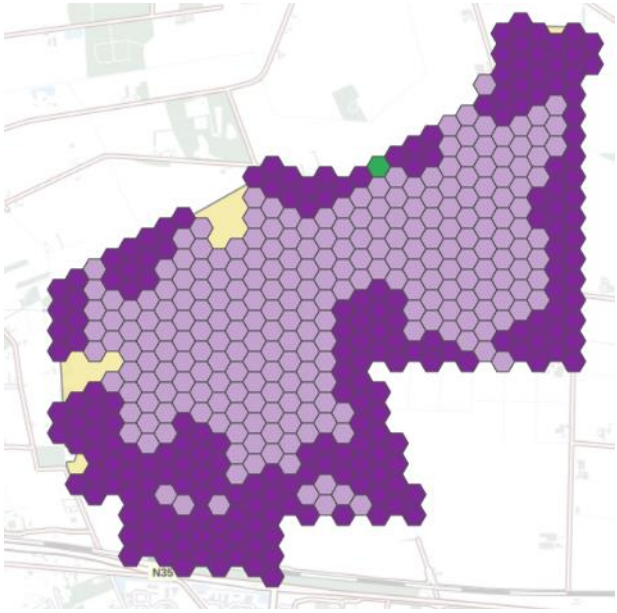

Donkergroen (geen overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die meer dan 70 mol/ha/jaar onder de KDW van die habitats ligt.

Lichtgroen (naderende overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie tussen 0 en 70 mol/ha/jaar onder de KDW.

Heel lichtpaars (lichte overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie tussen 0 en 70 mol/ha/jaar boven de KDW.

Lichtpaars (matige overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die hoger is dan 70 mol/ha/jaar boven de KDW en lager is dan 2 maal de KDW.

Donkerpaars (sterke overbelasting) geeft aan welk percentage van de oppervlakte van de stikstofgevoelige natuur belast wordt met een stikstofdepositie die hoger is dan 2 maal de KDW.

Ontwikkeling stikstofdepositie per habitattype of leefgebied

Onderstaande figuren (Figuur 6) laten per habitattype in Wierdense Veld de depositietrend zien, door voor een aantal jaren de spreiding in voorkomende depositiewaarden weer te geven (kaart links). De figuur rechts toont per habitattype voor meerdere jaren de mate van stikstofbelasting voor het betreffende habitattype of leefgebied. Het percentage in de figuur rechts geeft aan welk deel van de oppervlakte van het betreffende habitattype of leefgebied overbelast is. De kleuren in deze figuren komen overeen met de legenda van figuur 5.

Figuur 6: Ontwikkeling stikstofdepositie en mate van stikstofbelasting per habitattype of leefgebied stikstofdepositie in mol N/ha/jr (Bron: AERIUS M21)

H4030 – Droge heiden (KDW 1071 mol/ha/jr.)

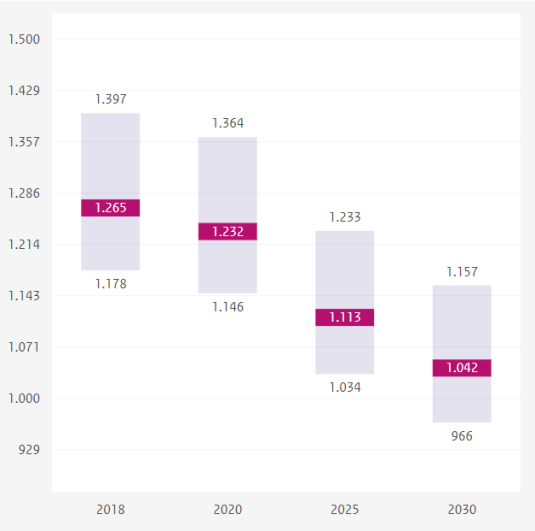

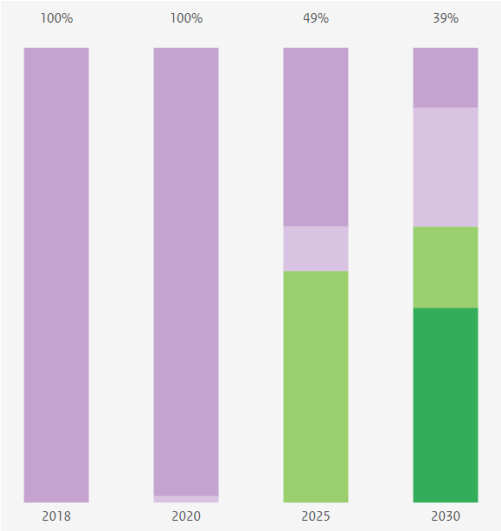

H6230 – Heischrale graslanden (KDW 714 mol/ha/jr.)

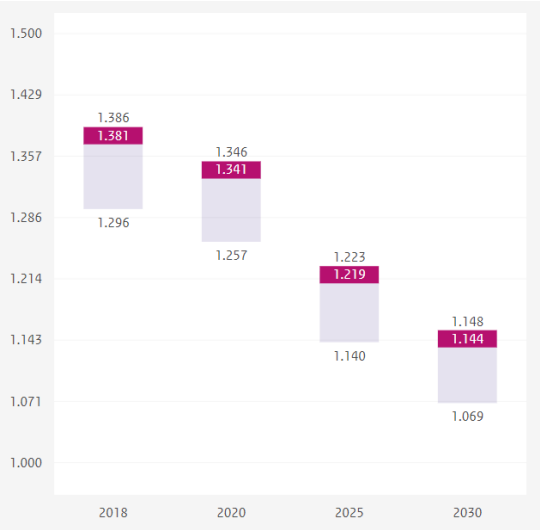

H7110 – Actieve hoogvenen (KDW 500 mol/ha/jr.)

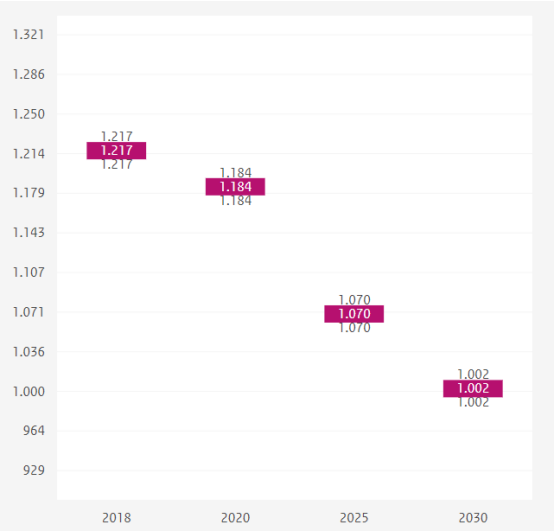

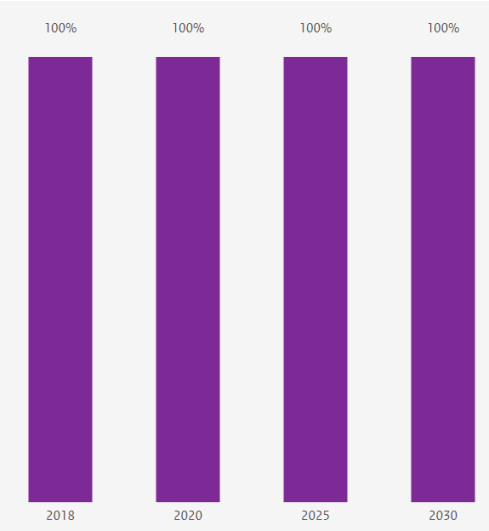

H7120 – Herstellende hoogvenen (KDW 500 mol/ha/jr.)

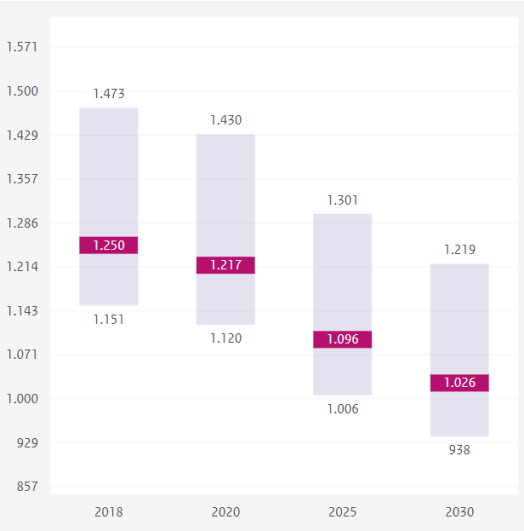

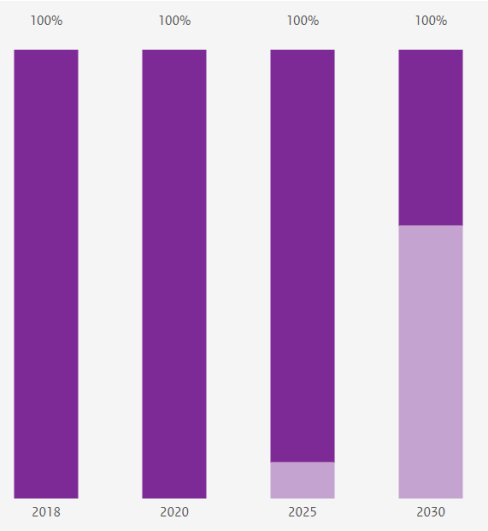

Analyse

De stikstofdepositie in Nederland is al vier tot vijf decennia sterk verhoogd (Bobbink, 2021). Zo werd in 2018 op 75% van het totale oppervlak van 30 (sub)habitattypen in de Nederlandse Natura 2000-gebieden de KDW (kritische depositiewaarde) overschreden. Deze langdurige overschrijding van de KDW heeft geleid tot een ernstige aantasting van de structuur en het functioneren van Natura 2000-habitats, maar ook van buiten Natura 2000-gebieden gelegen stikstofgevoelige natuur (Bobbink et al, 2022). Herstelbaarheid van stikstofgevoelige habitattypen is variabel (Bobbink et al, 2022). Vooral de cumulatieve gevolgen van vermesting (als gevolg van langdurige overbelasting en ophoping van stikstof), al of niet in combinatie met versterkte verzuring en negatieve effecten van ammonium (ammoniak), zijn doorslaggevend voor de afname van de biodiversiteit. Dit betekent dat op voorheen (matig) voedselarme bodems en/of op verzuringgevoelige gronden de negatieve effecten het meest ernstig zijn (Bobbink et al, 2022). Bobbink benoemt 12 habitattypen als slecht herstelbaar (bijvoorbeeld Heischrale graslanden en diverse hoogveentypen) of matig herstelbaar (bijvoorbeeld Droge heiden en Veenmosrietlanden). Volgens dezelfde methode zijn in een aanvullend rapport van Bobbink nog eens 18 habitattypen en de leefgebiedtypen beoordeeld (waarbij Zure vennen en Jeneverbestruwelen als matig herstelbaar zijn benoemd en het leefgebied Bos van arme zandgronden als slecht)[7]. Dit alles resulteert dus in een lijst met in totaal 15 habitattypen en leefgebieden die slecht of matig herstelbaar zijn van stikstof. Voor deze

[7] Aanvulling op rapportage Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht. Tomassen, H., E. Remke & R. Bobbink (2022), Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen.

habitattypen en leefgebieden geldt een grote urgentie om de stikstofdepositie op zeer korte termijn te reduceren tot onder de KDW.

De kaartbeelden in de figuren 3 tot en met 6 laten zien dat ook in 2030 het Wierdense veld een matige tot sterke overbelasting van stikstof kent.

De zowel matige als sterke overbelasting is ter plaatse van de habitattype Heischrale graslanden (H6230, KDW 714 mol/ha/jr.), Actieve hoogvenen (H7110, KDW 500 mol/ha/jr.) en Herstellende hoogvenen (H7120, KDW 500 mol/ha/jr.).

In de PAS-Gebiedsanalyse uit 2017 gaf het model AERIUS op Wierdense veld voor het jaar 2030 (veel) hogere depositiewaarden. Op gebiedsniveau was in die analyse de geprognosticeerde depositie gemiddeld 1256 mol/ha/jr. in 2030 (zie figuur 3.5, PAS-Gebiedsanalyse 2017 Wierdense Veld). In de huidige versie van AERIUS is op gebiedsniveau sprake van een gemiddelde depositie van 1026 mol/ha/jr. in 2030. De stikstofdruk op de habitattypen is daarom in algemene zin afgenomen, echter staan de habitattypen Heischrale graslanden (H6239), Actieve hoogvenen (H7110), en Herstellende hoogvenen (H7120) nog onder matige en sterke stikstofdruk. Waarbij vermelding verdient dat de herstelbaarheid van stikstofeffecten van deze drie habitattypen slecht is (Bobbink et al, 2022).

Voor het habitattype Droge heiden (H4030, KDW 1071 mol/ha/jr.) is wat stikstof betreft sprake van een meer gunstige situatie dan ten tijde van de PAS-gebiedsanalyse. De huidige cijfers uit AERIUS laten zien dat in 2025 en 2030 13% van het areaal van dit habitattype overbelast is.

Het voorgaande betekent dat in Wierdense Veld, vanwege de voortdurende overschrijding van de KDW in 2030 voor een deel van de arealen van meerdere habitattypen, de te hoge stikstofdepositie nog altijd een forse drukfactor is.

Het cumulatieve effect van stikstof en droogte
Uit recent onderzoek naar oude droge heides met veel organische stof in het bodemprofiel (Bobbink *et al.,* 2019*),* is aannemelijk geworden dat door aanhoudende periodes van extreme droogte flinke hoeveelheden opgeslagen immobiel stikstof versneld kunnen vrijkomen in de vorm van ammonium en nitraat ("stikstofbom"). Dit kan serieuze gevolgen hebben voor de natuur- en waterkwaliteit: door extra vermesting van de wortelzone voor de vegetatie en soortensamenstelling van die heide zelf, door uitspoeling naar het grondwater voor grondwaterafhankelijke natuur in de omgeving en door sterk verhoogde nitraatconcentraties voor de geschiktheid van grondwater voor drinkwaterwinning. Het risico voor deze "stikstofbom" geldt met name voor oude heidevegetaties, zoals H4030 Droge heide.

Parallel aan dit verschijnsel bij heides, zou dit ook kunnen opgaan voor andere habitats op droge bodems met relatief veel organische stof in het bodemprofiel. Hier is echter nog geen onderzoek naar gedaan.

Hoofdstuk 5: Overzicht herstelmaatregelen

In de PAS-gebiedsanalyse voor Wierdense Veld zijn in hoofdstuk 4 de instandhoudingsmaatregelen beschreven die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Op korte termijn (eerste beheerplanperiode) zijn de maatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aanwezige habitats. De maatregelen zijn er op gericht om de effecten van de drukfactoren (H4) weg te nemen c.q. te verminderen.

5.1 Van beheerplan tot uitvoering: Ontwikkelopgave en gebiedsprocessen

Interne en externe maatregelen

In veel Natura 2000-gebieden in Overijssel zijn niet alleen 'interne' maatregelen nodig in de Natura 2000-gebieden, zoals maaien, plaggen en kappen. Ook zijn maatregelen nodig buiten de begrenzing van het gebied om in het gebied de juiste condities voor de aangewezen habitats te bereiken (bijvoorbeeld het stoppen of verminderen van bemesting) of om voldoende leefgebied te creëren. Daarnaast komt het voor dat maatregelen in de Natura 2000-gebieden getroffen worden, maar waarvan effecten merkbaar zijn buiten het Natura 2000-gebied (bijvoorbeeld als gevolg van het verhogen van het waterpeil). Deze laatste twee categorieën maatregelen noemen we 'externe maatregelen'.

Ontwikkelopgave

Om tot uitvoering van alle Natura 2000-maatregelen te komen heeft de provincie Overijssel in 2013 het Programma Ontwikkelopgave gestart. Belangrijk element van de Ontwikkelopgave is dat de provincie dit programma niet alleen uitvoert. In 2013 is in Overijssel namelijk het akkoord 'Samen Werkt Beter' gesloten. Veertien Overijsselse organisaties zetten zich via dit akkoord in om een balans te vinden op het terrein van economie en ecologie. Het bestuurlijke platform 'Samen Werkt Beter' is van groot belang voor de realisering van de Ontwikkelopgave Natura 2000. In de aanpak in elk gebied zijn de partners van Samen Werkt Beter vertegenwoordigd: bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden. Zij voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk.

De aanpak voor de Natura 2000-gebieden verloopt via gebiedsprocessen. De doelstelling daarvan is om te komen tot een gedragen inrichtingsplan met onderbouwde maatregelen op detailniveau. De instandhoudingsdoelstellingen en de maatregelen uit het beheerplan en de PAS-gebiedsanalyse zijn daarbij het vertrekpunt. Binnen de gebiedsprocessen is ruimte voor maatwerk en onderzoek om te bepalen hoe maatregelen op perceelsniveau uitwerken en wat daarvoor de mogelijkheden zijn. Als de maatregelen gevolgen hebben voor de bestemming van gronden en/of het gebruik ervan, dan wordt de bestemming of het gebruik gewijzigd en in een ruimtelijk plan vastgelegd. Dit kan in de vorm van een gemeentelijk bestemmingsplan of een Provinciaal Inpassingsplan (PIP).

Gebiedsproces externe maatregelen

In 2017 is onder leiding van LTO Noord het gebiedsproces Wierdense Veld opgestart voor de uitwerking van de externe maatregelen. Hierbij was de PAS Gebiedsanalyse het vertrekpunt. Na het opstellen van een gedetailleerd grondwatermodel zijn er verschillende inrichtingsvarianten doorgerekend om vast te kunnen stellen welke maatregelen resulteren in maximaal doelbereik voor natuur en tegelijkertijd in een zo min mogelijke impact op omringend agrarisch gebied. In augustus 2019 zijn de resultaten samengevat en opgeleverd in een ecologische onderbouwing. De bijbehorende covernotitie daarvan is besproken in het bestuurlijk overleg van 28 augustus 2019.

Conclusie is dat de inrichtingsvarianten 1, 4, 5 en 6 in combinatie met het uitvoeren van de interne natuurherstelmaatregelen voldoende perspectief bieden op het bereiken van het korte termijn doel: stoppen van de achteruitgang en behoud van kwaliteit en areaal van de hoogveenhabitats in het Wierdense Veld. Risico voor het behalen van het doelbereik (stoppen achteruitgang) is de mate van drinkwateronttrekking rond het Wierdense Veld. In de genoemde inrichtingsvarianten is sprake van forse natschade in het landbouwgebied oostelijk van de Hoogelaarsleiding (oostkant Wierdense veld). Deze effecten waren ten tijde van de PAS gebiedsanalyse niet in deze omvang voorzien. In het bestuurlijk overleg is door de gebiedspartners (uitgezonderd Vitens en Provincie) scenario 4 als voorkeursscenario aangegeven. Provincie en Vitens konden echter op dat moment nog geen keuze maken door de spanning op de drinkwaterwinning.

Hierna heeft GS op 1 oktober 2019 het besluit genomen om het externe gebiedsproces Wierdense Veld tijdelijk stil te leggen en ruimte te nemen om een verkenning te doen naar hoe de maatschappelijke opgaven drinkwaterwinning en natuur ten opzichte van elkaar gewogen moeten wanneer deze strijdig met elkaar blijken te zijn. In dat kader is de provincie een traject gestart om te verkennen of eventueel het aanwijzingsbesluit kan vervallen dan wel worden aangepast. De reactie vanuit de EU was helder. Er is geen mogelijkheid tot aanpassingen en er moet gewerkt worden aan de maatregelen om de natuurdoelen te halen, waarbij er wel kan worden gekeken naar de fasering van de maatregelen. Specifiek houdt dit in

dat de uitbreidingsdoelstelling van het actief hoogveen niet in de tweede beheerplanperiode gerealiseerd hoeft te worden. Nadat het duidelijk was dat het aanwijzingsbesluit niet gewijzigd wordt, heeft de provincie in 2021 het uitwerkingsgebied vergroot en extra financiële middelen beschikbaar gesteld.

In 2021 is besloten om de drinkwaterwinning onder het Wierdense veld voorlopig niet te stoppen. Om natuurdoelen te halen en drinkwaterwinning mogelijk te houden is besloten om 180 hectare extra in de bufferzone te gaan betrekken, aanvullend op de huidige beschreven maatregelen uit de PAS-gebiedsanalyse. De uitwerking hiervan vindt plaats in het gebiedsproces en het beheerplan. Deze bufferzone moet de waterhuishouding in het gebied versterken.

In december 2021 heeft LTO besloten weer op te treden als bestuurlijk trekker van de planuitwerking en is het vervolgproces weer opgestart.

Inrichtingsplan interne maatregelen (M2)
Voor de interne maatregelen uit de gebiedsanalyse is een Inrichtingsplan (2020) opgesteld.[8] Deze zijn in de winter van 2021/2022 gerealiseerd.

Onderzoeken
Verschillende onderzoeken zijn uitgevoerd ter onderbouwing of ter bevordering van de uitwerking van de maatregelen voor Wierdense Veld. Dit betreft hydrologische, bodemkundige en ecologische onderzoeken om het functioneren van het lokale ecosysteem in het Natura 2000-gebied te kenschetsen. De resultaten van de onderzoeken hebben op verschillende manieren bijgedragen aan de onderbouwing van de maatregelen en het ontwerp van het inrichtingsplan voor Wierdense Veld, zoals:

- Er is een hydrologisch onderzoek en hydrologische modellering uitgevoerd ten behoeve van het inrichtingsplan. Het onderzoek droeg bij aan het uitwerken van scenario’s op basis van verschillende hydrologische maatregelen, welke zijn doorberekend met behulp van een grondwatermodel. Enkele scenario’s kunnen goed bijdragen aan de natuurdoelen op de korte termijn. Echter deze scenario’s zouden een grote impact hebben op de agrarische percelen in de omgeving (**M7**). In het onderzoek is beschreven hoe maatregelen in het grondwatermodel zijn opgenomen en zijn de berekeningsresultaten van de hydrologische effecten opgenomen. De scenario's 1, 4, 5 en 6 bieden voldoende perspectief op het bereiken van het eerste doel, behoud van oppervlakte en kwaliteit van Actief hoogveen in het Wierdense veld. Voor het doel op langere termijn (uitbreiding van Actief hoogveen) biedt scenario 1 het beste perspectief, maar is nog niet voldoende (Jeroen Lamfers & Magrietha Bor, 2019; (Kennisteam Wierdense Veld, 2019). Voor dit model is de aanname gedaan dat een grondwaterstijging onder het Wierdense veld van 20 cm (samen met de interne maatregelen) voldoende is voor de behoudsopgave. Voor de uitbreidingsopgave moet worden gerekend met een hogere grondwaterstijging. Dit moet nog worden gedaan.

- Daarnaast is er een onderzoeksopgave opgesteld om uit te zoeken wat de effecten zijn van ontwatering en drinkwaterwinning van op de waterhuishouding van het N2000-gebied, en mogelijke vervolgstappen in kaart te brengen (**M14**). De projectgroep Wierdense Veld heeft namelijk aangegeven dat drinkwaterwinningen Wierden en Hoge Hexel op de maximale vergunde capaciteit het behalen van natuurdoelen bemoeilijkt. Provincie Overijssel heeft besloten om verdere verkenning uit te voeren naar de relatie tussen de drinkwaterwinning en de Natura 2000-doelen. Er is bijvoorbeeld een waterbalans voor het Wierdense Veld opgesteld. Er zijn onder meer peilbuizen geplaatst om het knelpunt wegzijging beter in beeld te kunnen brengen. Deze gegevens zijn van groot belang voor voortgang van onderzoeksopgave M14. Het is nog niet zeker of met het instellen van een hydrologische bufferzone de uitbreidingsdoelstelling wordt gehaald. Het sluiten of mitigeren van de waterwinning is daarom nog steeds een mogelijke maatregel.

- In de PAS-gebiedsanalyse is aangegeven dat bodem-chemisch onderzoek nodig is om de noodzaak van **M25** (bekalken van Heischraal grasland) te bepalen. Na een geüpdatete vegetatie- en habitatkartering, is meer bekend geworden over de huidige standplaatsen en het perspectief op behoud en verdere uitbreiding van het habitattype Heischraal grasland. Op basis van deze inzichten is bepaald dat verder bodem-chemisch onderzoek niet meer nodig is.

- Er is onderzoek uitgevoerd naar de muggenstand in het Wierdense Veld vanwege zorgen van omwonenden over steekmuggenoverlast door toename van tijdelijke wateren in het gebied. Vangstgegevens van 2012 en 2019 duiden erop dat in het Wierdense Veld andere steekmuggen ontwikkelen dan in de randen van het gebied en in de tuinen van omwonenden. Ook lijkt in beide

[8] Tauw (2021). Inrichtingsplan interne natuurherstelmaatregelen Wierdense Veld

jaren nauwelijks verplaatsing van steekmuggen op te treden vanuit het Wierdense Veld naar de tuinen van omwonenden.

- Verder staan er nog verschillende andere onderzoeken gepland voor wanneer meer bekend is over waar en hoe de maatregelen ten uitvoer worden gebracht. Bijvoorbeeld, een Quickscan Flora & Fauna, bodemonderzoek, een cultuurhistorisch en archeologisch onderzoek, en een vergunningenscan.

Herstelmaatregelen
De uitkomst van het inrichtingsplan is een gedetailleerde inrichtingskaart met maatregelen voor Wierdense Veld en de directe omgeving. De kaart is raadpleegbaar via bovenstaande voetnoten (onder hoofdstuk 5.1: inrichtingsplan) naar de inrichtingsplannen.

In Tabel 4 is een overzicht te zien met alle maatregelen voor Wierdense Veld. Voor de eerste beheerplanperiode gaat het om 25 maatregelen, waarvan 1 onderzoeksmaatregel. In 2018 is gestart met de uitvoering van de eerste interne maatregelen (M2) en deze zijn voorjaar 2022 afgerond. Voor deze maatregelen is uitgebreid veldonderzoek uitgevoerd om te kijken welke veengaten en sloten nog een intacte gliede-laag hebben en bij welke die verdwenen is. Daar waar de gliede laag is verdwenen, verdwijnt regenwater naar de zandondergrond en zorgt voor verdroging. Deze gaten en sloten zijn gedempt en lekken in de veenbodem zijn gedicht.

Tabel 4: Overzicht (herstel)maatregelen

Maatregel	Omschrijving	Maatregeltype	% Gereed	Bron
M1	Dempen sloten langs Hortmeerweg en Prinsendijk en oost-west-sloot door Huurnerveld	Eenvoudige inrichting	100	GA
M10	Stoppen grondwateronttrekking voor beregening in omgeving van Natura 2000 gebied indien een knelpunt	Complexe inrichting		GA
M11	Verplaatsen in 2009 vergunde verplaatsing grondwateronttrekking van 2 miljoen m3/j van Nijverdalsestraat naar Rectum-Ypelo (ten behoeve van herstel waterhuishouding)	Complexe inrichting		GA
M12	Verplaatsen (deel van de) grondwateronttrekking Hoge Hexel en Wierden	Eenvoudige inrichting		GA
M13	Peilverhoging met 70 cm in Hogelaarsleiding	Complexe inrichting		GA/PN
M14	Onderzoeksopgave voor het uitzoeken van de mate waarin aanvullende maatregelen nodig zijn in de waterhuishouding buiten het Natura 2000 gebied na de 1e beheerplanperiode; de volgende mogelijke maatregelen worden beschouwd: vermindering ontwatering aan de oostzijde van het N2000 gebied; verminderen ontwatering op de stuwwal ten noorden van N2000 gebied en verleggen van de Schaddenbeltsleiding, reallocatie van de grondwaterwinning Hoge Hexel, Wierden en mogelijk ook andere grondwateronttrekkingen in Nijverdal naar elders	Onderzoek		GA
M2	Dempen kleine sloten in natuurgebied	Eenvoudige inrichting	100	GA
M22	Extensieve begrazing	Doorlopend aanvullend beheer	100	GA
M23	Verwijderen boomopslag	Aanvullend beheer	80	GA
M24	Chopperen op droge delen na vernatting	Doorlopend aanvullend beheer		GA
M25	Bekalken van heischrale graslanden. Om de hoeveelheid en frequentie te kunnen bepalen wordt voorafgaand bodemchemisch onderzoek uitgevoerd.	Eenvoudige inrichting	0	GA
M3	Aanleg foliedam aan de oost- en zuidzijde van het Huurnerveld	Eenvoudige inrichting	100	GA
M4a	Inrichten, stoppen onderbemaling en verwijderen ontwatering in verworven nieuwe natuur EHS ten zuidoosten van Natura 2000-gebied en westelijk van Westerveenweg	Complexe inrichting		GA
M4b	Verwerven, inrichten, stoppen onderbemaling en verwijderen ontwatering in nieuwe natuur EHS ten zuidoosten van Natura 2000-gebied: west van Westerveenweg	Complexe inrichting		GA/PN
M5	Optie: Minder diepe ontwatering, aanpassen onderbemaling en aanpassen landbouwgewas (naar grasland) ten zuidoosten van Natura 2000-gebied, oost van Westerveenweg, west van Dwarsdijk	Complexe inrichting		GA/PN
M6	Optie: Verwerven, inrichten, stoppen onderbemaling en verwijderen ontwatering ten zuidoosten van Natura 2000-gebied: oost van Westerveenweg	Complexe inrichting		GA/PN
M7a	Inrichten en verwijderen ontwatering in verworven nieuwe natuur EHS westzijde Natura 2000 gebied	Complexe inrichting		GA
M7b	Verwerven en verminderen ontwatering in niet-verworven nieuwe natuur EHS binnnen Natura 2000 gebied (zuidwestelijk deel); op korte termijn uitzoeken of vernatting met behoud van huidige functie mogelijk plus natschaderegeling mogelijk is of dat verwerven	Complexe inrichting		GA
M7c	Verminderen ontwatering in niet-verworven nieuwe natuur EHS westzijde Natura 2000 gebied; op korte termijn uitzoeken of vernatting met behoud van huidige functie plus natschaderegeling mogelijk is of dat verwerven noodzakelijk is	Complexe inrichting		GA
M7d	Verminderen ontwatering in percelen buiten EHS en buiten Natura 2000 gebied aan de westzijde Natura 2000 gebied; op korte termijn uitzoeken of vernatting met behoud van huidige functie plus natschaderegeling mogelijk is of dat verwerven noodzakelijk is	Complexe inrichting		GA

Toelichting bij Tabel 4: Maatregeltypes

Eenvoudige inrichting
Onder 'Eenvoudige inrichting' vallen die maatregelen waarbij geen bestuurlijke besluitvorming en/of grondverwerving nodig is. Vaak betreft dit interne maatregelen zonder externe invloed buiten het Natura 2000-gebied. Denk hierbij aan bijvoorbeeld het afdammen van greppeltjes binnen een Natura 2000-gebied.

Complexe inrichting
Onder 'Complexe inrichting' vallen maatregelen die zijn opgenomen in een gebiedsproces waar bestuurlijke besluitvorming en/of grondverwerving een onderdeel van uitmaakt.

Aanvullend beheer
Onder 'Aanvullend beheer' vallen maatregelen als extra plaggen en opslag verwijderen die één of meerdere malen in een beheerplan-periode van 6 jaar worden uitgevoerd. Deze maatregelen zijn mogelijk ook herhaalbaar in volgende beheerplan-periodes. Het '%Gereed' in bovenstaande tabel heeft betrekking op de lopende beheerplan-periode.

Doorlopend aanvullend beheer
Onder 'Doorlopend aanvullend beheer' vallen zaken als maaien en begrazen. Dit zijn maatregelen die als ze eenmaal zijn ingezet de hele beheerplan-periode van 6 jaar blijven doorlopen. Deze maatregelen zijn mogelijk ook herhaalbaar in volgende beheerplan-periodes. Het '%Gereed' in bovenstaande tabel heeft betrekking op de lopende beheerplan-periode.

Onderzoek
Onderzoeksmaatregelen zijn maatregelen waarbinnen enkel onderzoek is geformuleerd in de vorm van een project. Onderzoek als onderdeel van een complexe inrichtingsmaatregel valt onder de inhoudelijke voorbereiding van deze complexe inrichtingsmaatregel.

Toelichting bij Tabel 4: % Gereed
In de kolom "% gereed" staan enkele lege cellen. Voor deze maatregelen is de voortgang niet gerapporteerd.

Legenda kolom "bron"
GA PAS-gebiedsanalyse
PN Programma Natuur

Maatregelen naast Natura 2000

Bovenstaande maatregelen zijn niet compleet, buiten Natura 2000 maatregelen worden er namelijk ook maatregelen uitgevoerd. Vanuit de compensatie verbreding N35 en Versneld Natuurherstel zijn extra maatregelen uitgevoerd. Op dit moment (winter 2022-2023) worden er bijvoorbeeld nog 4 extra folieschermen aangelegd en kleine veendammen aangelegd om oppervlakkige afstroming te minimaliseren en wat nieuw ontdekte veengaten te dichten. Zie onderstaande drie kaarten (figuur 7a t/m 7c);

Figuur 7a: overzichtskaart aanvullende maatregelen Wierdense Veld

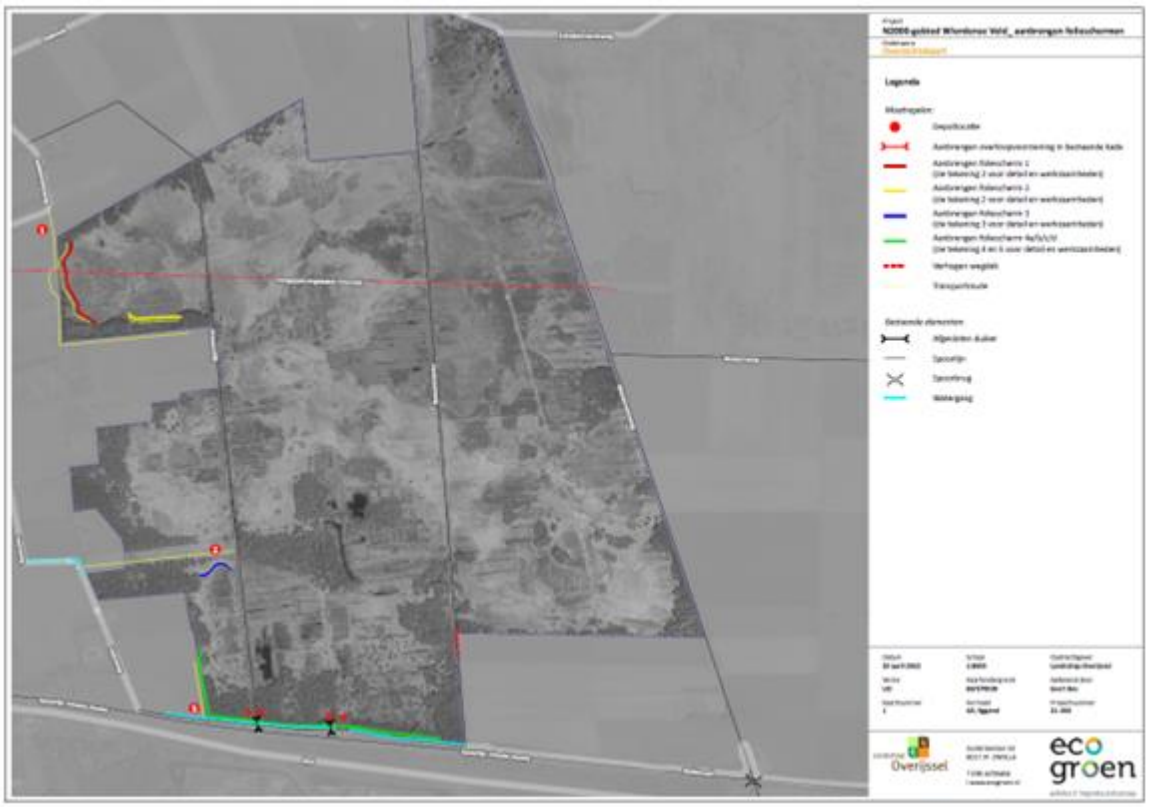

Figuur 7b: Inrichtingskaart aanvullende maatregelen Wierdense Veld

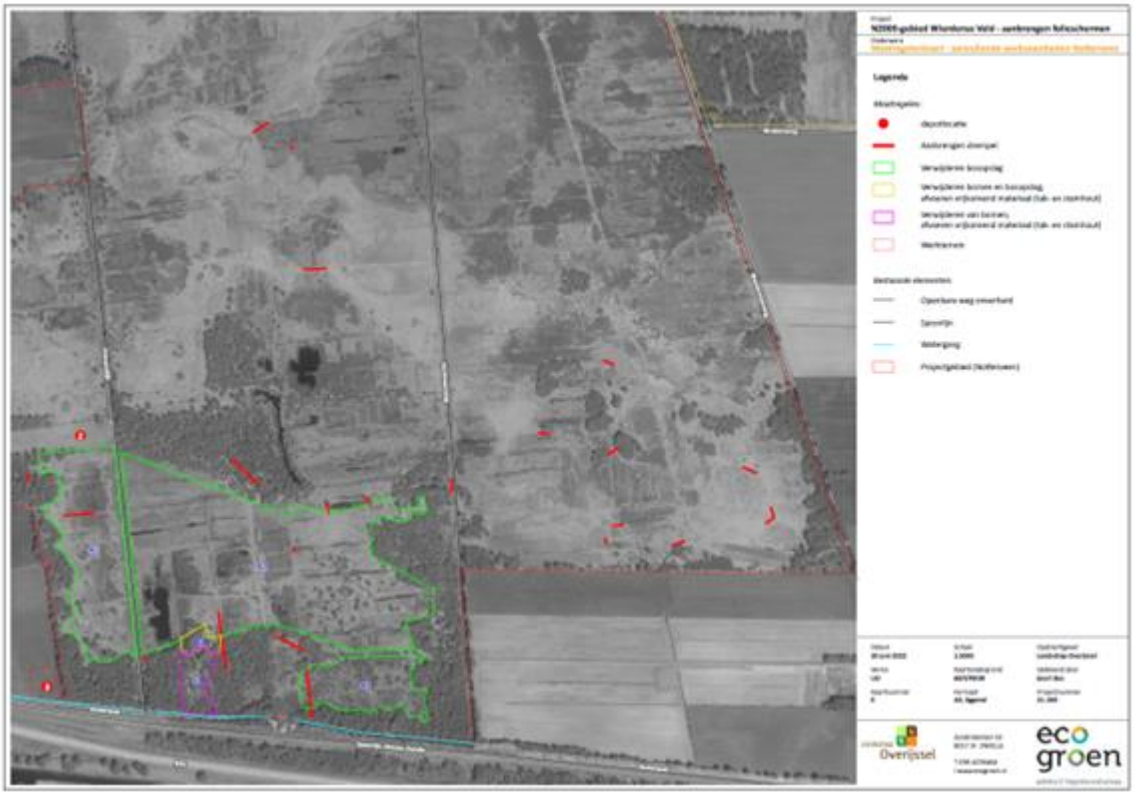

Figuur 7c: Inrichtingskaart aanvullende maatregelen Wierdense Veld

Hoofdstuk 6: Beoordeling verwacht effect natuurherstelmaatregelen

6.1 Monitoring

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat voor Wierdense Veld het merendeel van de maatregelen uit de PAS-gebiedsanalyse nog niet of maar deels zijn uitgevoerd. Zoals vermeld in dat hoofdstuk zijn de interne maatregelen nader geconcretiseerd en tot op perceelsniveau uitgewerkt via het inrichtingsplan. De 'Werkwijze Monitoring Beoordeling Natuurnetwerk – Natura 2000' geeft aan welke monitoring moet plaatsvinden voor Natura 2000[9]. Na uitvoering van de maatregelen start een traject van monitoring om het effect van de maatregelen te volgen. Wanneer het verwachte effect van een maatregel niet optreedt, kan bijgestuurd worden.

Natura 2000 monitoring

Wierdense Veld wordt conform de 'Werkwijze Monitoring Beoordeling Natuurnetwerk – Natura 2000' verschillende monitoringswerkzaamheden gemonitord, namelijk:

- Vegetatiekartering (12-jaarlijks)
- Structuurkartering (6-jaarlijks)
- Florakartering (6-jaarlijks)
- Insectenkartering (6-jaarlijks)
- Broedvogelkartering (6-jaarlijks)
- Abiotiek

Van de bovenstaande karteringen zijn datasets beschikbaar, maar er zijn nog geen analyses uitgevoerd met deze data. Op basis van deze ruwe datasets kunnen geen conclusies getrokken worden voor de eerste versie van de NDA. Het uitgangspunt voor de eerste cyclus van NDA's is dat deze is opgebouwd op basis van bestaande informatie (zie ook paragraaf 1.1).

Procesindicatoren

Om de effectiviteit van de herstelmaatregelen in het Natura 2000-gebied Wierdense Veld te beoordelen worden er sinds 2018 verschillende procesindicatoren (Tabel 5) gemonitord. Met deze procesindicatoren wordt per habitattype-maatregelcombinatie beoordeeld of de ontwikkeling van abiotische standplaatscondities en de vegetatie wijst op herstel van de habitattypen.

Data uit procesindicatoren worden nog maar sinds 2018 verzameld en geven daarom beperkt zicht op ontwikkeling van de abiotische condities. Herstelmaatregel M3 aanleg foliedam aan de oost- en zuidzijde van het Huurnerveld is per maart 2018 gerealiseerd. Daarnaast is maatregel M2 dichten van sloten en lekken grotendeels in het najaar van 2021 gerealiseerd, echter is M2 nog niet meegenomen in de rapportage van de procesindicatoren. De uitgevoerde monitoring van procesindicator oppervlaktewaterkwantiteit tussen 2011 en 2021 betreft daarmee zowel een nulmeting als een eerste effectmeting. De piekafvoeren lijken na afloop van de uitvoering van de maatregel minder frequent en minder hoog geworden. Doordat de exacte locatie van de maatregelen niet bekend is, kan niet met zekerheid worden gezegd dat de zichtbare trend wordt veroorzaakt enkel door de werkende maatregel, enkel door de droge jaren in 2018 en 2019 of door een combinatie van deze twee. Voor de grondwaterkwantiteit en indicatorsoorten is nog geen mogelijke vergelijking te maken. Hiervoor ontbreekt nog de exacte locatie van de maatregel en de SNL-data van 2021 die als effectmeting zullen dienen. De PQ's geven nog te weinig informatie om maatregel M3 te evalueren, doordat de standplaatsfactoren en/of specifieke soorten van habitattypen nog niet voldoende tijd hebben gehad na uitvoering van de herstelmaatregel om daarin meetbare veranderingen vast te kunnen stellen. Voor de overige herstelmaatregelen kunnen nog geen uitspraken gedaan worden over de effectiviteit. Dit komt doordat de maatregelen nog niet zijn uitgevoerd in 2021. De tot in 2021 uitgevoerde monitoring hiervoor betreft dus een nulmeting. Monitoring na uitvoering van de maatregelen in de eerste beheerplanperiode zal zorgen dat een uitspraak gedaan kan worden over de effectiviteit van de maatregelen en de eventuele noodzaak om het beheer aan te passen. De monitoringsresultaten uit de periode 2018 – 2021 geven daar nog geen aanleiding toe

Op basis van de in de periode 2018 – 2021 uitgevoerde monitoring geldt dat deze de nulsituatie beschrijft (Eindrapportage Herstelprocesindicatoren, 2021). De effectiviteit van de herstelmaatregelen kan nog niet worden beoordeeld op basis van deze procesindicatoren, omdat de meeste maatregelen nog niet of nog maar (zeer) recent zijn uitgevoerd.

[9] Meer informatie over deze werkwijze is te vinden op: Monitoring en Natuurinformatie - BIJ12

Tabel 5: Overzicht Procesindicatoren Wierdense Veld

Procesindicatoren	
Biotisch	
Flora	PQ plots
	Indicatorsoorten
	Structuurkartering (remote sensing)
Abiotisch	
Grondwater	Grondwaterkwantiteit
	Oppervlaktewaterkwaliteit

Veldbezoeken
Sinds de inwerkingtreding van het PAS (2015) vindt jaarlijks een veldbezoek naar het gebied plaats. Het doel van de veldbezoeken is om een visuele inspectie te doen van het gebied. In het veldbezoek wordt gekeken naar opvallende zichtbare (indicaties voor) ontwikkelingen in de habitattypen en leefgebieden van soorten. Het veldbezoek is nadrukkelijk een aanvulling op, en niet een vervanging van, de veel meer gedegen (zowel ruimtelijk als inhoudelijk) kwantitatieve metingen van de natuurkwaliteit. Deze veldbezoeken zijn voortgezet onder de noemer Natura 2000-veldbezoek, omdat het PAS in 2019 is geëindigd. De veldbezoeken naar het Wierdense Veld laten het volgende zien.

Voor het hoogveen is de hydrologische situatie van groot belang. Door ontginning in het verleden, ontwatering en de drinkwaterwinning is de grondwaterstand onder en in het gebied sterk gedaald. In het huidige gebied is nog maar sprake van 140 m2 habitattype actief hoogveen. In het verleden zijn er maatregelen in het gebied uitgevoerd om water in het veen zo goed mogelijk vast te houden. In 2021 zijn lekken gedicht in het hoogveen om het wegzijgen van water tegen te houden, de resultaten van deze interne maatregelen moeten in de toekomst uit monitoring blijken.

Naast de waterhuishouding is ook stikstof een groot knelpunt. De vergrassing van heide en hoogveen is goed te zien aan de sterke dominantie van pijpenstrootje. Daarnaast zorgt stikstofdepositie ervoor dat hoogveenvegetatie zich niet optimaal kan ontwikkelen, doordat vaatplanten dominant worden ten opzichte van veenmossen.

Ten aanzien van deze twee knelpunten is nog niet voldoende gedaan aan de instandhouding van actief hoogveen. Interne maatregelen zijn niet voldoende om het habitattype actief hoogveen op lange termijn te behouden. Hiervoor moet namelijk uitbreiding plaats vinden gezien de geringe omvang van het huidige actieve hoogveen. Meer water moet in het gebied worden vastgehouden, waardoor de grondwaterstand onder het veenpakket stijgt.

Op de huidige habitattypenkaart is er één locatie met habitattype heischraal grasland. Deze locatie wordt niet meer als zodanig beheerd, in het verleden is afgesproken dat het habitattype op andere locaties gerealiseerd wordt. Tijdens Natura 2000 veldbezoeken zijn heischrale vegetaties aangetroffen op andere plekken. Uit de nieuwe habitattypekartering moet blijken of dit ook daadwerkelijk kwalificeert. Voor het beheer van heischraal grasland en droge heide is de schaapskudde noodzakelijk, en wordt aanvullend opslag verwijderd.

Aanvullende monitoringsgegevens
In april 2021 is het Wierdense veld bezocht door deskundigen voor het ministerie van LNV. Op basis van terreinkennis zijn alle locaties bezocht waar mogelijkerwijs sprake zou kunnen zijn van een dusdanige goede kwaliteit hoogveen dat sprake is van ontwikkeling van Actief hoogveen. Enkel de reeds bekende locatie kwalificeerde als Actief hoogveen. De locatie is opnieuw ingemeten met een zeer nauwkeurige GPS. De locatie was in 2013 109m2, en is nu 141m2. Deze toename komt waarschijnlijk door het nauwkeuriger inmeten, en niet door de feitelijke toename van de oppervlakte van het habitattype.

6.2 Expertoordeel
De in de PAS-gebiedsanalyse vastgestelde maatregelen zijn tot stand gekomen op basis van best beschikbare kennis, waaronder de herstelstrategieën.[11] Deze maatregelen hebben als doel om de in paragraaf 4.1 benoemde knelpunten m.b.t. hydrologie, beheer en inrichting op te lossen. Wij gaan ervan uit dat, wanneer de maatregelen uitgevoerd zijn, resultaten zoals verondersteld in de herstelstrategieën redelijkerwijs optreden. Zoals hiervoor aangegeven worden deze resultaten gemonitord. Voor wat betreft de hydrologie en stikstof gelden nog enkele aanvullende opmerkingen.

Hydrologie
Momenteel is de hydrologie nog niet op orde en is verdroging een sterk knelpunt in de ontwikkeling en behoud van actief hoogveen. De interne maatregelen die tot nu toe zijn uitgevoerd, zijn niet voldoende voor behoud. Additioneel op de ontwatering in de omgeving, heeft klimaatverandering mogelijk een effect. De afgelopen jaren is er sprake geweest van langere perioden van droogte. De vraag is hoe dit de ontwikkeling van habitattypen beïnvloedt in de toekomst. Het is daarom mogelijk dat de externe hydrologische maatregelen een veel groter bereik moeten hebben voor het doelbereik, als gevolgd van het veranderende klimaat.

Stikstof
Er is nog niet voorzien in maatregelen om de overbelasting met stikstof te verminderen. Overbelasting met stikstof blijft een knelpunt i.r.t. het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura 2000-gebied. Het merendeel van arealen van de habitattypen Actief hoogveen, Herstellend hoogveen, Droge heide en Heischraal grasland staan ook in 2030 nog onder lichte tot sterke stikstofdruk (zie paragraaf 4.2).

Verbinding

Vanuit de Ontwikkelopgave zijn geen maatregelen voorzien met betrekking tot de drukfactor geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurterreinen. Op regionaal schaalniveau zijn er 3 richtingen waarin functionele ecologische verbindingszones effectief zijn voor behoud en versterking van het hoogveenlandschap door middel van uitwisseling van soorten:

- Notterveld/Zunasche heide richting Sallandse Heuvelrug
- Regge
- Engbertsdijksvenen

Hoofdstuk 7: Conclusie

7.1 Synthese

Wanneer het verwachte effect van uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen afgezet wordt tegen de gewenste en huidige omgevingscondities en gewenste en huidige natuurkwaliteit, zien we dat de omgevingscondities in het Natura 2000-gebied nog niet op orde zijn, en er dus sprake is van een restprobleem.

Het merendeel van de maatregelen uit de gebiedsanalyse is nog niet uitgevoerd, er is bovendien nog geen vastgesteld beheerplan. Alleen enkele interne maatregelen zijn uitgevoerd (M2, M3). Voor het behoud en uitbreiding van het actieve hoogveen is dit niet voldoende. De waterhuishouding dient op korte termijn verbeterd te worden door middel van interne en externe maatregelen welke in het lopende gebiedsproces geconcretiseerd gaan worden.

Overbelasting met stikstof blijft een knelpunt in relatie tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura 2000-gebied. Het merendeel van het areaal aan habitattypen is momenteel en blijft ook in 2030 licht tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2), al kan dan het cumulatieve effect van de afgelopen decennia nog effect hebben. Voor de habitattypen is het van groot belang dit op zeer korte termijn te reduceren tot onder de KDW.

Ten slotte is de relatief kleine omvang van het vitale hoogveen en de geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurterreinen een knelpunt voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Het gebied is hierdoor kwetsbaar voor aantasting door bijvoorbeeld weersextremen en uitwisseling van populaties is onmogelijk.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

De drinkwaterwinning naast het Wierdense veld blijft voorlopig een sterk ontwaterend effect hebben op het veen, evenals ontwatering voor de landbouw. Door ontwatering en een veranderend klimaat blijft de hydrologische situatie zorgwekkend als er niet snel en voldoende wordt ingegrepen.

Wanneer de depositie tot onder de KDW is gebracht en de waterhuishouding is hersteld heeft het systeem langere tijd nodig om te herstellen. Dit komt door de huidige kleine omvang van potentieel Actief hoogveen en door de aard van hoogvenen zelf, welke relatief langzaam ontwikkelen.

De kleine omvang van het hoogveen en de geïsoleerde ligging zijn punten van aandacht. Voor het herstel van een intact en duurzaam hoogveenlandschap (met overgangszones naar het cultuurlandschap) met bijbehorende soorten, is nog een ruimtelijke opgave.

Op de langere termijn blijft de drukfactor stikstof, op basis van de huidige prognose (zonder aanvullende bronmaatregelen), een belangrijk restprobleem in relatie tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura-2000 gebied.

Het merendeel van het areaal aan habitattypen blijft namelijk ook in 2030 matig tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2). De omgevingscondities zijn hierdoor niet duurzaam op orde en blijven onvoldoende. Door vermesting en verzuring binnen deze habitattypen zullen in de toplaag van de bodem uiteindelijk steeds grotere negatieve effecten optreden. Dit heeft vervolgens een weerslag op de kwaliteit van deze habitats. Op deze locaties wordt via overlevingsmaatregelen, welke gericht zijn op het tegengaan van vermestende (plaggen, maaien en afvoeren, begrazen) en verzurende effecten, maximaal ingezet om de effecten van overmatige N-depositie te bestrijden. Toch worden deze maatregelen onvoldoende geacht om de negatieve effecten van de langjarige overbelasting van stikstof (zowel verleden, heden als toekomst) tegen te gaan. Aanvullende bronmaatregelen zijn dus noodzakelijk om tot systeemherstel te komen. Wanneer het systeem hersteld is en de bodemcondities op orde zijn, dan is het mogelijk om de intensiteit van het beheer te verminderen en over te stappen op regulier beheer.

7.3 Eindoordeel

Het eindoordeel (Tabel 6) voor het Wierdense veld volgt uit deze Natuurdoelanalyse in vergelijking met de referentiesituatie uit het aanwijzingsbesluit. Er wordt gekeken of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 3) binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (hoofdstuk 4), in combinatie met andere drukfactoren en gegeven de geborgde (uitgevoerde en geprogrammeerde) natuurherstelmaatregelen (hoofdstuk 5). In het eindoordeel wordt gewerkt met drie definities: 'Ja', 'Ja, mits' en 'Nee, tenzij':

Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyse levert in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van de instandhoudingsdoelstelling mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyse levert de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, verslechtering weliswaar voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyse levert een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Op basis van de analyses in voorgaande hoofdstukken komen wij tot de onderstaande eindoordelen:

Tabel 6: Eindoordeel Wierdense Veld

		Doel		Trend		Stikstof		Verslechtering	IHD	Restprobleem	Eindoordeel
		Oppervlakte	**Kwaliteit**	**Oppervlakte**	**Kwaliteit**	**Overbelasting 2020**	**Prognose overbelasting 2030**				
H4030	Droge heiden	=	>	-	-	Matig	Geen tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H6230	Heischrale graslanden	=	=	-	-	Matig	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H7110A	Actieve hoogvenen	>	>	=	?	Sterk	Sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof Hydrologie, areaal, versnippering	Nee, tenzij
H7120	Herstellende hoogvenen	=	>	=	?	Sterk	Matig tot sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof Hydrologie, areaal, versnippering	Nee, tenzij

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:
- > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
- G Goede kwaliteit;
- M Matige kwaliteit;
- ? Onbekend.

Trend in oppervlakte of kwaliteit
- - Negatieve trend;
- = Stabiele trend;
- ? Trend onbekend;

Uit het overzicht uit tabel 6 blijkt dat alle stikstofgevoelige habitats in het Wierdense Veld beoordeeld zijn met 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat verslechtering niet uit te sluiten valt. De instandhoudingsdoestellingen voor dit gebied op de lange termijn zijn niet in zicht of er is nog niet voldoende informatie beschikbaar om te onderbouwen dat de habitats niet verslechteren. Een richting voor nieuwe (herstel)maatregelen wordt gegeven in hoofdstuk 8.

Hoofdstuk 8: Richting nieuwe (natuurherstel)maatregelen

Uit de synthese blijkt dat er een restprobleem aanwezig is. Het gaat om de drukfactor stikstof, hydrologie en de geïsoleerde ligging. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Met het huidige maatregelenpakket uit de gebiedsanalyse wordt door maximale inzet van de (relevante) beschikbare maatregelen de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie tegengegaan. Dit is echter niet voldoende om de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie voldoende teniet te doen en daarmee zicht te hebben op het op de langere termijn behalen van de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied. Verslechtering valt niet uit te sluiten. Het is van belang om aanvullende (bron)maatregelen te nemen om de stikstofdepositie in het Wierdense veld verder omlaag te brengen.

Verdere extensivering van de landbouw en drinkwaterwinning in het gebied kunnen een sterke bijdrage leveren aan het versterken van de waterhuishouding en reductie van stikstofdepositie.

In 2021 is besloten 180 hectare extra te betrekken bij de bufferzone om de situatie te verbeteren en drinkwaterwinning mogelijk te houden. Uit verder onderzoek (M14) en het lopende gebiedsproces dient duidelijk te worden welke maatregelen er nog extra moeten worden genomen om de hydrologie te verbeteren.

Wat betreft het versterken van de ecologische verbindingen is de aanbeveling om op regionaal schaalniveau in kaart te brengen welke functionele ecologische verbindingszones effectief zijn voor behoud en versterking van het hoogveenlandschap. Samenhang met de andere opgaven in het landelijk gebied (stikstof, KRW, 10% groenblauwe dooradering) ligt hierbij voor de hand.

Voor meer zekerheid bij het doelbereik, zouden op termijn nog de volgende interne maatregelen de moeite waard zijn om te verkennen; Het dichten en afdammen van de paar laatste veenputten welke nog nu niet zijn verkend, herstellen van onnatuurlijke hoogtes (in veen en zand die zijn ontstaan door de ontginning) als dit (lokaal) hydrologisch winst oplevert en enten en introduceren van bultvormende veenmossoorten.

Referenties

Documenten:

- Bobbink, R. (2021). Effecten van stikstofdepositie nu en in 2030: een analyse. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-20.135.21.35.
- Bobbink, R., G. van Dijk, E. Remke & H. Tomassen (2022). Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-21.117.21.95.
- Bobbink, R., Loeb, R., Bijlsma, R. J., & van Delft, S. P. J. (2019). Doet extreme droogte stikstofbom in droge heide barsten?. Vakblad Natuur Bos Landschap, (160), 3-6.
- Kennisteam Wierdense Veld. (2019, 17 juli). Ecologische Beoordeling Wierdense Veld.
- Lamfers, J. & Bor, M. (2019, 17 juni). Scenarioberekeningen grondwater Wierdense Veld (Nr. R002-1262294BMP-V01-nda). Tauw.
- Landschap Overijssel (2020). Projectplan opleverdossier planuitwerking interne natuurherstelmaatregelen Wierdense Veld.
- Provincie Overijssel (2017, oktober). Natura 2000 Gebiedsanalyse voor de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) Wierdense Veld.
- Provincie Overijssel (2022). Ontwikkelopgave Natura 2000 Jaarverslag 2021.
- RVO. Natura 2000-Beheerplan Sallandse Heuvelrug (42). (2016). RVO.
- Sweco (2021, december). Eindrapportage monitoring herstelmaatregelen Wierdense Veld 2018 – 2021 - Herstelprocesindicatoren.

Webbronnen:

- BIJ12. (2022, 2 februari). Monitoring en Natuurinformatie. Geraadpleegd op 1 september 2022, van https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/monitoring-en-natuurinformatie/
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (z.d.). Natura 2000 Wierdense Veld. Natura 2000 in Nederland. Geraadpleegd op 3 mei 2022, van https://www.natura2000.nl/gebieden/overijssel/wierdense-veld
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (z.d.). AERIUS-monitor Overijssel. AERIUS Monitor. Geraadpleegd op 1 november 2022, van https://monitor.aerius.nl/gebieden.html?voortouwnemer=overijssel